

Robert ČEPON | OPAŽANJA O GLASOVNEM SISTEMU PAMFILSKEGA DIALEKTA

Izvleček

Prispevek obravnava nekatere aspekte glasovnega sistema tistega razvojnega stadija pamfilskega dialekta, ki je izpričan na silionskem napisu iz četrtega stoletja pr. n. št. V prvem delu se članek ukvarja z vzroki za sporadično palatalizacijo glasu u, relevantnostjo prehoda $\epsilon\rho > \alpha\rho$ za dialektalno umestitev pamfilščine ter z razlogi za nebeleženje aspirate v nekaterih besedah. V nadaljevanju se prispevek posveča določitvi glasovne vrednosti grafemov $\mathfrak{F}$, W, Ψ in digrafa $\mathfrak{VH}$ ter etimologiji besede $\delta\epsilon\mathfrak{F}\iota\alpha$.

Abstract

The article deals with some aspects of the Pamphylian sound system as attested by an inscription from Syllio dating from the fourth century B. C. It begins by discussing the reasons for the sporadic palatalisation of u, the importance of the transition $\epsilon\rho > \alpha\rho$ to the dialectal determination of Pamphylian, and the reasons for the non-marking of aspiration in some words. Further issues discussed in the article are the interpretation of the graphemes $\mathfrak{F}$, W, Ψ , and $\mathfrak{VH}$, and the etymology of the word $\delta\epsilon\mathfrak{F}\iota\alpha$.

Uvod¹

Med starogrškimi dialekti zavzema pamfilski², ki so ga govorili na obalah in v zaledju Antalijskega zaliva na jugu Male Azije, povsem posebno mesto in ga neposredno ne moremo povezati z nobeno od velikih skupin

¹ Prim. Scherer str. 176-179, Metri str. 107-112, Brixhe str. 145-150.

² Ime Παμφυλία filologi razlagajo na dva načina: eni menijo, da je pokrajina dobila ime po enem od treh dorskih plemen (Πάμφυλοι), drugi pa zagovarjajo tezo, da je besedo potrebno razumeti dobesedno, torej kot »dežela, v kateri živijo ljudje vseh plemen«. V prid druge razlage naj omenimo, da takšen način poimenovanja v grščini (verjetno) ni osamljen, prim. mutatis mutandis P. Chantraine, Morphologie historique du grec, Paris 1964², str. 19: »Cette variété, qui doit répondre à la situation historique des tribus éoliennes, est peut-être exprimée par le nom même de ces tribus si Αἰολεῖς apparenté à αἰόλος changeant, bigarre.«

Drugi Grki so smatrali pamfilščino za barbarski, torej negrški jezik, prim. Arijan, Aleksandrova anabaza 1, 24, 6 (odlomek se nanaša na jezik prebivalcev Pamfilije): ... αὐτίκα τὴν μὲν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐξέλαθοντο, εὐθὺς δὲ βάρβαρον φωνὴν ἔσαν, οὐδὲ τῶν προσχώρων βαρβάρων, ἀλλὰ ἰδίαν σφῶν, οὕτω πρόσθεν οὖσαν τὴν φωνήν.

dialektov. Na formiranje pamfilščine kot dialekta sui generis so vplivali trije faktorji:

1. Marginalni in izolirani položaj Pamfilije z ozirom na ostali grški svet je po eni strani pospešil procese, ki so sicer bili v skladu s tendencami v ostalih dialektih, vendar pa so se v pamfilščini realizirali bistveno prej³, po drugi strani pa so se ravno v tem obrobem dialektu ohranili tudi nekateri izraziti arhaizmi.⁴

2. Močan in konstanten vpliv indoevropskih anatolskih jezikov, ki so hkrati igrali dvojno vlogo substrata in adstrata⁵.

3. Dvoplastna strukturiranost dialekta kot rezultat superpozicije dorskega⁶ na prvotni ahajski⁷ stratum.

Z ozirom na čas nastanka in jezikovne značilnosti napisov se skromni korpus pamfilskega dialekta deli v dve skupini: prva, ki je nastala med drugo polovico petega in prvo polovico tretjega stoletja, obsega silionski napis ter nekaj napisov na novcih in epitafov, v drugo pa sodijo napisi na novcih in epitafi, nastali od konca tretjega stoletja do začetka rimskega obdobja.

Silionski napis

V članku obravnavamo tisti razvojni stadij dialekta, ki je izpričan na silionskem napisu (CIG 11 (1853), 4342 C 2; DGE 686, Brixhe 3). To besedilo je daleč najpomembnejši vir za poznavanje pamfilščine, in sicer tako zaradi starosti – nastalo je verjetno v prvi polovici četrtega stoletja in še ni kontaminirano s koine – kot zaradi svojega obsega, saj je ves ostali epigrafski material omejen na napise na novcih ter kratke epitafe, sestavljene iz standardnih formul in imen.

Plošča z napisom je vzdana v podboj vhoda v poslopje, omenjeno v tekstu (ἀνδρεών). Stavba, ki stoji na silionski akropoli, je bila večkrat prezidana in je sedaj del kapele iz bizantinskega obdobja. Površina napisa je 64 x 75,5 cm, vrstic je 36.

Ker je celoten napis, zlasti še njegova desna stran, zaradi izpostavljenosti

³ Npr. nevtralizacija opozicije nt/nd, (πέδε = πέντε), spirantizacija zvenceh okluziv v intervokalnih pozicijah (Μηειάλητι = Μεγάλητι).

⁴ Npr. beleženje digame in aspiriranih sonantov ter ohranitev glasu y v skupini wy.

⁵ Anatolski vpliv se med drugim kaže v pogostnosti afareze in metateze ter v nevtralizaciji opozicije med o in u v izglasju besed (npr. ηυαρό = at. ἱαρόν).

⁶ Dorci so kolonizirali področje Pamfilije med osmim in sedmim stoletjem pr. n. št. Dorska elementa v pamfilščini sta neasibilacija t pred i v izglasju (ἐξάγωδι = ἐξάγωντι) in časovni veznik ὅχα.

⁷ Ahajska plemena so prispela na to področje v drugi polovici drugega tisočletja; natančnejša datacija je zelo težavna, prim. Schwyzer, str. 79. Ahajski izoglosi sta raba dativa v funkciji ablativa ter raba morfema -ναι za tvorbo inf. akt.

padavinam močno poškodovan, vsakršna rekonstrukcija pa je zaradi sila skromnega korpusa zelo problematična, poleg tega pa je interpretacija številnih mest še vedno sub iudice, je besedilo v celoti nemogoče prevesti⁸.

Besedilo silionskega napisa

Σὺ Διφίᾱ καὶ ἡλιαροῖσι Μάνῃ[ς .] Ὑ ἀνὴνῆλε Σελυ W[ι]λυσ[-----]	
IA. A φίλσιος ὕπαρ καὶ ἀνίας ὅσα περ(ι)ί[στα-]	
τυ WOIK[----] ΙΣ[-----] ΤΥ καὶ ΣελυWιῶς ΠΑ. IPA[--] Π[-----]	
ΙΣΑΠΑ κεκραμένως, ἐξ ἐ[πι]τερύῃᾱ ἰς πόλιν [A?- -----]	
διὰ πέδε καὶ δέκα φέτ[ι]α, πόλι μηε[ι]άλα [-----]ΔΙ?	5
ΟΣΑ καὶ τιμάφσεά πῶς ἄβατι ἀφιέναι ΚΑ. ΙΑΛ[-----]	
ἀτρώποισι περτ(ι) ἱρῶνι ἄWταῖσι hEWόταισι[-----]	
ἐβδλάσσετ ἀδριῶνα καταστασ[-----]	
ΡΑΙΕ ἦκαὶ Μθειάλετι καὶ ἐφ[ι]ιEWοται[-----]	
ΟΕΦΕ ἰ πόλι ἐφιέλοδου [---]ι δικαστέρεσσ[ι καὶ ἀργυρῶ-]	10
ταῖσι καὶ νι σκυδρὸν κατεφέρξοδου καὶ ΔΙ[-----]	
κάθεδου καὶ χάμ(α) ἀνῆε καὶ ὕ βολέμενυς Φ [-----]	
[κ]αὶ νι Wοῖκυ π[ό]λις ἐχέτῳ καὶ HOKA ΔΕ[-----]	
ΑΣ Hρυμάλι(α) ἀνθαγλέσθῳ. Η(ἄ) ἀτρέκαδι [-----]	15
δικαστέρες καὶ ἀργυρῶται μὲ ἐξάγῳδι Κ[-----σπ-]	
απιρῶτάς καθανέτῳ καὶ νι Wοῖκυ πόλ[ις-----δικα-]	
στεῖρας δὲ καὶ ἀργυρῶται ANEANE[-----]	
ΑΜΠΕΣΔΥ ἐξ δὲ ΦΥΣΕΛΑ ἰοδου. Δικαστέρες, [-----]	
ΑΣ γένῳδαι, HAΙΡΕ μὲ ἐξ[ά]γῳδι Κ[-----]ΝΕΣΑ[-----]	20
ΟΔΥ ΑΜΑΤΙΡΕΕ μηε[-----] ἀπ[ύ] ἐWπρα[-----]	
ΕΣ περὶ γέρας ἡιαρὺ [-----]εται καὶ νι θῆδ[υ-----]	
ρηε καὶ Μθειάλε καὶ ν[ι] ΣΑΜΑΔΙΜΟΣΑΜΑΛ[-----]ΟΙΣΙ	
πόλις ἄγεθλα FEΨΕΤΟ καὶ σπαπι[ρ]ῶτάς βόφα καιν[έ]τῳ καὶ π-	
όλι καὶ ΟΡΟΦΥ καὶ [-----]ἐπέθεκε[-----]	25
ΙΚΟ κῆσθαι ΠΕΡΑΗ[-----] ΑΣΕ [-----] ΔΙ	
ἰσφέξῃ καθανε[τῳ-----] ΕΞΕΤ[-----]	
ΕΣΦΑΙ[-----]ΑΤΕ. ΑΠ[-----]ΙΙ[-----]	
ΟΙΣΙ πόλις ΟΜΥΣΥ[-----]W[-----]ἀναΨα	
καὶ Απέλῳνα Πύτ[ι]υ[-----]F ?ΑΙΕ ?ΠΕΡ	30
[γέρας] ἡιαρὺ ΗΑΙ[-----]ΥΣ[-----]Ε ?Ο	
[-----] ΕΡΟΗΟΙΜΕΙ[-----] καὶ ΕΔ? ΙΟ	
[-----] ΟΔΥ ΠΑΗΡΙΖ[-----] ΚΙΣ. ΙΗΑ	
[-----] ΗΤΑ κατέχοδ[υ-----] JEΕΣΠΥ	
[-----] Α. Α καὶ Τ[-----]hE[Wότας Α	35
[-----] ΤΑΣ.	

⁸ Za približno predstavo o vsebini napisa navajamo prevod poskusa delne rekonstrukcije in interpretacije teksta, ki ga je R. Meister objavil v članku Die Inschrift von Sillyon und der pamphylicischen Dialekte (Berichte der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig 56 (1904), str. 1 ss.):

Σὺ Διφί[α] καὶ ἡλιαροῖσι Μάνῃ[ς συν]ῆλε Σελύν[ι]λυσ[ι] ἱα[μ]α φίλσιος ὕπαρ καὶ αἰκίας ὅσα περὶ[στα] τ[ι] νῳίκ[ῶς] ἰσ σ[υ]τύχι Σελυνίῳς π[ολέμοισι] ἰσάπα κεκραμένως, ἐξ ἐπιτερύ[ρ]ια ἰς πόλιν ἀκ[τὰ] διὰ πέδε καὶ δέκα φέτ[ι]α, πόλι μθειά[αν] 5 | ὅσα καὶ τιμάφσεά πῶς ἀφάτι ἀφ[ι]έναι καθ' ἰλ[σμὺ] ἀτρώποισι περτ' ἱρῶνι ἄwταῖσι hEWοταισ[ι καὶ...] ἐβδλάσσετ ἀδριῶνα

Dokazi za sporadično palatalizacijo glasu ū

Pamfilščina se za razliko od jonsko-atiškega dialekta, v katerem že v arhaični dobi pride do prehoda u > ū, uvršča med dialekte, ki ohranijo glas u nespremenjen⁹, vseeno pa glasovni razvoj v nekaterih besedah

καταστᾶσ[αι ἰσαγῆ]| ραι ἔ² hīkai mheialēti kai ēfuiēwotai[ἄρχου]| πᾶς
Μᾶνενυς και mheial[lē]τυς. και δ[ύο ἀτρόπ]| 10 | ὁ ἔφε ἰ πόλιι ἐφιέλοδου [ἐπ]ι
δ[ικ]αστῆρεςσ[ι και ἀργυρῶ] τᾷσι. και νι σκυδρὺ κατεφέρζοδου και
[.....]| κάθεδου και χάι ἀνείε και ὕ βολέμενυς χ[ρῆ]εσθῶ.....|
[κ]αί νι woiukupolis éxétō kai, hōka dé[σποινα], woiíkí] as wroumáli ánhaglēsthō.
hātrēkadi [.....] 15 |δικαστῆρες και ἀργυρῶται με ἐξάγῶδι κ[.....σπ]|
ἀπιρῶτάς καθανέτῶ και νι woiukupoli[ς δικα]| στῆρες δὲ και ἀργυρῶται
ἀνέαν ε[.... αὶ δὲ με, ζ]| αμῖεσδου. ἐξ δὲ φουσελαὶ ὀδου. Δι[κ]αστῆρες,[και
ἀργυρῶται].| as γένῶδαι, hairε, με ἐξάγῶδι . ιι. νες α 20 | ὀδου ἀματιρε ε
μhe[.... δ'] ἄ[π]' ἐwπρα[ίαι....] es περι γέρας huiarὺ γέ[v]εται. και νι θεα|
φhe και mheialē και νι σαμάδιμο σαμα[ίνου και woiuku]| πόλις ἄγεθλα
φεχέτῶ και σπαπι[ρ]ῶτάς βόφα καιν[έ]τῶ και π| ὀλι και ὀροφου και ---
[ἐ]πέθκε... 25 | ἰσο κεσθαι πέρ aw[τ--]. asε ...ἰσφέξῃ καθανε[---]εσφαι ..
ατε. λι [---].....οισι πόλις ὀμυсу[---w]ἀνάψα[v] και Απέλῶνα Πύτ[ιου--]. αι.
περ.[γέρας] huiarὺ hai[ρ--] . υσ...ο. 30 |φερωοιμει[---] . καιελιο|οδου
παωριζ[---] κισιι ha [ἄ]wt[ἄ] κατέχῳd[v-]εχεσι| ... α.α και τα [--- hē]ότας α
.... τασ.

Povzetek vsebine

Prvi del (1-6) na splošno opiše povod (božja inspiracija) in vzrok (skrb za mesto, ki ga pretresa državljanska vojna) za postavitev stavbe (andreion), ki naj stoji kot pravni objekt. V drugem delu (7-20) so podrobno opisani namen stavbe in podrobnosti glede njenega upravljanja. Vsebinsko tretjega dela lahko le slutimo; zdi se, da opisuje potek verskih slovesnosti, ki naj se periodično odvijajo v čast sprave.

Prevod

S pomočjo Divije in Hiarojeve je Manes iz Siliona našel| zdravilo zoper stisko in trpljenje, ki sta pahnila| v nesrečo silionske domove, v vojni| do tal porušene. Zaradi skrbi za mesto, ki ga je vodil| petnajst let, da bi mogočno in| častitljivo mesto rešil nesreče in ga spravil na pot| sprave in miru med starimi in mladimi,| je sklenil postaviti andreion, da bi se tam zbirali in shajali skupnosti starih in mladih. Predstojnik| naj bo vsak, ki je potomec Manesa in pripada skupnosti starih. Dva| plemenita človeka naj izberejo v mestu za sodnika in zakladnika.| In srd naj premagajo in| naj opustijo in svetost naj se vrne in kdor je voljan naj bo deležen| in oskrbnica naj skrbi zanj, kot gospodarica| naj varuje poslopje. Kar so uzrli| sodniki in zakladniki naj ne izpeljejo sp| apiorot naj izvrši in oskrbnica .. Sod| niki in zakladniki naj pustijo ... če pa ne, naj| jih doleti kazen. Sodniki in zakladniki naj ostanejo proč od ...| ... naj se zgodi, naj ne izpeljejo ...| naj bodo zaradi srečnega dogodka| glede svetih daril naj se zgodi. In boginja naj| ga in starci. Naj dajo znamenje in oskrbnica| naj prinese žrtvene predmete in spapirot naj žrtvuje bika. In mesto| in hišo in je postavil| ležati| je pripeljal v| mesto vladarico..| in pitijskega Apolona.

⁹ V to skupino sodijo še bojotščina, mikenščina, arkadokiprščina, SV dialekti in (verjetno) lesboščina, prim. Schwyzer, str. 181, 182, Metri, str. 82, Brixhe, str. 25.

dopušča sklepanje, da je bil proces palatalizacije tega glasu v omejenem obsegu prisoten tudi v pamfilsčini:

1) Pangrška členica *vú* (< **nu*-, prim. Pokorny, str. 770) se na silionskem napisu beleži kot *ví* 12, 14, 22, 24.¹⁰

2) Skupini *ĩös* in *ĩön* preideta v izglasju najprej v *ĩüs* in *ĩün* (npr. *ΣελύW[ι]ς* 1), nato pa v *is* oz. *i* (npr. *ἄβατι* 6 < **ἄβάτιον*)¹¹.

Podrobnosti glede poteka prehoda *ĩü* > *i* so sporne. Brixhe predlaga shemo *ĩyö* > *ĩyü* > *ĩyĩ* > *i*, odsotnost taistega razvoja v sekvenci *ĩüs* (< *yös* < *yo-so*) pa pojasnjuje s hipotezo: »C'est probablement la dissymétrie caractérisant la réalisation de /ĩü/ (U –) qui interdisait à ce groupe la même évolution.«¹² S takšno interpretacijo se ne moremo povsem strinjati, saj je prehod *u* > *i* izpričan le v dialektih, v katerih se u izgovarja kot *ü*, razen tega pa ta hipoteza ne pojasni odsotnosti prehoda *ĩü* > *i* tudi po odpravi kvantitativne opozicije med dolgimi in kratkimi vokali. Zaradi navedenih razlogov predlagamo modifikacijo zgornje sheme z interpolacijo predpostavke o sporadični palatalizaciji glasu *ü*:

ĩyö > *ĩyü* > *ĩyü* > *ĩyĩ* > *i*

S to predpostavko lahko pojasnimo tudi odsotnost prehoda *ĩü* > *i*. *ü* (< *ō*) se za razliko od *ü* (< *ō*) tako kot v ostalih dialektih ne palatalizira, zaradi česar asimilacija ni mogoča.

Sporadična palatalizacija glasu *ü* je izpričana tudi v nekaterih drugih grških dialektih, ki gravitirajo v maloazijski prostor, zlasti v kipsrščini¹³ in lesboščini¹⁴, do neke mere paralelen pojav pa zasledimo tudi v večjem številu maloazijskih jezikov¹⁵. Na osnovi navedenega in ob upoštevanju dejstva, da se je prehod *ü* > *i* najprej pričel v maloazijskih jonskih dialektih, lahko predpostavimo, da je bil v jonsčini maloazijski fenomen palatalizacije glasu *u* kompatibilen z nekaterimi specifičnimi notranjedialektalnimi tendencami v razvoju vokalizma in je zato vpliv substrata prehod *u* > *ü* pospešil (ne pa sprožil), v ostalih dialektih, kjer takšne težnje niso bile prisotne, pa se je realiziral le v posameznih primerih.

¹⁰ Palatalizirani refleksi glasu *u* se beleži z enakim grafemom kot *i*, kar pa seveda ne pomeni vedno, da je palatalizacija že dosegla končni stadij, marveč kaže le na to, da je ta glas zapisovalcu zvenel bližje *i* kot *u*. Prim. Schwyzer str. 256: »*u* : *i* > *ι* : *i* ... beide Assimilationen setzen ... die Geltung *ü* für *u* voraus.«

¹¹ Prim. Schwyzer, str. 472; Metri, str. 90 ss.; Scherer, str. 181; Brixhe, str. 25 ss.

¹² Brixhe, str. 27, op. 4.

¹³ Prim. A. M. Quattordio, *Considerazioni sull' arcadico-cipriota*, Studi e saggi linguistici 10 (1970), str. 466.

¹⁴ Prim. Schwyzer, str. 184.

¹⁵ Prim. Kronasser, str. 41!

Relevantnost prehoda e > a v besedi ὕπαρ 2 kot kriterij za dialektalno umestitev pamfilščine

Metri meni¹⁶, da je prehod e > a potrebno pripisati dorskemu vplivu, vendar pa je to, kot bomo videli v nadaljevanju, lahko le ena od možnih interpretacij tega fenomena.

1) Alternacija a/e je izpričana v kiprščini v pozicijah pred in za likvido v velikem številu primerov, ki jih vseh ne moremo pojasniti s prevojno alternacijo med polno in šibko stopnjo.¹⁷ Podoben fenomen lahko opazujemo tudi v večjem številu maloazijskih indoevropskih jezikov, zlasti v likijsčini in hetitiščini¹⁸, zato se zastavlja vprašanje, ali ni morda ta oscilacija med a/e vplivala tudi na tiste grške dialekte, ki so bili že v najstarejšem obdobju v tesnem stiku z indoevropskimi anatolskimi jeziki, in bila vzrok za vpeljavo tega fenomena v njihov fonetični sistem.

2) Brez zunanjega vpliva, le z notranjedialektalnim razvojem lahko fenomen pojasnimo, če suponiramo indoevropsko prevojno alternacijo *uper : *upr > ὕπαρ (refleks za sonantno likvido je v skladu s siceršnjim razvojem tega glasu v pamfilščini, prim. κεκραμένως = κεκαρμένους (z metatezo) < *kekrmenons, ptcp. pf. pas. glagola κεῖρω).¹⁹

3) Brugmann, Grundriss 2, str. 906, meni, da je do prehoda ὕπερ > ὕπαρ prišlo zaradi analogije s πάρ.

Ker je a namesto e v pamfilščini izpričan le v besedi ὕπαρ (v ostalih besedah e v identičnih kontekstih ostane nespremenjen, prim. περτ(ί) 7, περι γέρας 22), nimamo na voljo nikakršnih kriterijev, s pomočjo katerih bi se lahko z določeno mero gotovosti odločili za eno od teoretično možnih interpretacij, zato menimo, da ta fenomen s stališča dialektalne umestitve pamfilščine ni pomemben.

Vzrok nebeleženja aspirate v υπαρ 2 in u 13

Mikenska grščina razen znaka a₂ (= ha) sicer nima posebnih grafemov za beleženje aspirate, vendar pa lahko na osnovi glasovnega razvoja sklepamo, da ta glas ni funkcioniral kot avtonomen fonem le v vzglasju,

¹⁶ O. c., str. 181: »un passaggio di ερ ad αρ si ha nell' isolato ὕπαρ 2 = ὕπερ. Questo mutamento è noto in parte del dor.: in panf. può trattarsi di un limitato influsso dor.«

¹⁷ Npr. Στασικρέτεος : Στασικράτεος; φαλχάνιος : kret. φελχάνιος; Σαλαμίνιος : Σελαμίνιος; δάλτος : δέλτος; prim. Scherer, str. 155, 156.

¹⁸ Npr. A/Ezareus (Pisidija, Isaurija), Ba/erbe (Pamfilija), Ašduwiya (Alalah) : Estewedios (Pamfilija); -wen /-wan; prim. Kronasser, str. 20.

¹⁹ Zdi se, da je šibka stopnja izpričana tudi v mikenščini: u-pa-ra ki-ri-ja ὑπαράκρια; za drugačno interpretacijo (asimilacija) prim. Ruijgh, str. 175.

ampak tudi v notranjosti besede v intervokalnih pozicijah²⁰. V prvem tisočletju se h razen v kompozitih v notranjosti besede ne pojavlja več, v psilotičnih dialektih pa je izguba inicialne aspiracije izpričana že v najstarejših dokumentih²¹.

Aspirata je na silionskem napisu grafično zabeležena v večini relevantnih pozicij (npr. *ἡλαροῖσι* 1, *ἡῶταισι* 7, *ἡῶαι* 9, 13, *ἡα* 15 etc.), izpričanih pa je tudi nekaj primerkov, ki se običajno interpretirajo kot znamenje slabljenja tega glasu v pamfilsčini in začetek psiloze (npr. *ὑπαρ* 2, *υ* 13, *οσᾶ* 2).

V nepsilotičnih dialektih se glas u v vzglasju besed ne pojavlja: tam, kjer bi na osnovi primerjave z drugimi indoevropskimi jeziki pričakovali u-, najdemo ū-, npr. *udōr: umbr. utur, stind. udnās, toda at. ὕδωρ. Ker vsak vzglasni u preide v kombinatorični alofon ^hu, je grafično beleženje aspirate pravzaprav redundantno, saj se, kot rečeno, vsak vzglasni u ravno zaradi svoje inicialne pozicije avtomatično realizira kot ^hu, tako da opozicija u : hu ni mogoča. Upoštevajoč to dejstvo lahko brez suponoriranja psiloze interpretiramo tudi nebeleženje grafema za aspirato v *υ* 13 (< *so, at. ὄ). Razvoj je potekal v treh fazah: *so > ho > ^hu. V končni fazi je prišlo pride do identifikacije glasovnih realizacij refleksov skupine *so in *u-, tako da je na sinhronem nivoju veljalo ^hu = hu, kar se je (lahko) odrazilo tudi v grafiji, in potemtakem nebeleženja aspirate ne moremo obravnavati kot zanesljivega pokazatelja psiloze v obravnavani besedi.

Interpretacija glasovne vrednosti digrafa *vh* v besedi *ἄνῃλε* 1²²

Vzglasni s v določenem obdobju razvoja grškega jezika pred sonanti (razen pred y) preide v aspirato in se nanjo asimilira, tako da nastanejo geminirani nezveneči aspirirani sonantni (npr. sn > hn > nh > nn^h). Geminata se najprej poenostavi za konzonantom in v absolutnem vzglasju, nato pa tudi v ostalih pozicijah²³. Opozicija med serijo aspiriranih in neaspiriranih sonantov ni obstajala dolgo, ker so nestabilni aspirirani sonanti tako kot v drugih jezikih, v katerih se pojavljajo, tudi v grščini relativno kmalu prešli v neaspirirane.²⁴

Nekateri refleksi glasovnega razvoja dopuščajo sklepanje, da so tudi v

²⁰ Prim. Ruijgh, str. 53-55, 65.

²¹ Prim. Lejeune, str. 281.

²² ἄνῃλε < *an-e-sel-e-t (3. os. sg. kor. tem. aor., at. ἀνεῖλε).

²³ V posameznih primerih so geminate zaradi metričnih razlogov pri Homerju še ohranjene.

²⁴ Tudi glede teh glasov kaže pamfilsčina svojsko podobo, saj so aspirirani sonanti, za razliko od ostalih grških dialektov, kjer so ti glasovi zabeleženi le v posameznih primerih na nekaterih arhaičnih napisih, na silionskem napisu, ki je nastal v četrtem stoletju, zabeleženi v vseh relevantnih pozicijah; prim. Ruijgh, str. 59, 60, Lejeune, str. 119, 120.

notranjosti besede, na meji dveh členov kompozita, kadar se je prvi končeval na sonant in drugi začel s s, v določenem obdobju razvoja nastopili pogoji, enaki tistim, ki so omogočili asimilacijo sonanta in aspirate v vzglasju, tako da je tudi v teh pozicijah lahko prišlo do identičnega, ne pa tudi sinhronega razvoja. Takšen razvoj – sonant in aspirata sta v teh pozicijah v mikenščini še dva samostojna konzonanta²⁵, v grščini prvega tisočletja pa je na tem mestu en konzonant – je posledica procesa postopne kondenzacije kompozita: v prvem primeru smo priča tisti fazi v razvoju kompozit, ko je spoj med obema členoma, zlasti v verbalnih kompozitih²⁶, še neobvezen, ali če že je, šibak, in so zato asimilacijski procesi med izglasjem prvega in vzglasjem drugega člena šibkejši kot kasneje, ko je kompozitum kondenziran do te mere, da se aspirata in sonant znajdetata v tesnejšem stiku, kar privede do takšnega razvoja, kot se suponira za kontakt v vzglasju, torej do recipročne asimilacije:

mik. obdobje pomik. obdobje

S = sonant

sS- > hS- > Sh- > SS^h- > S^h- > S-

s = /s/

S/s > S/h > Sh > SS^h > S^h > S

/ = meja med dvema besedama

V nadaljevanju navajamo nekaj opazanj, s katerimi utemeljujemo zgornje predpostavke:

1) Nastanek tenuis aspirate v besedi τέθριππος < *τετρ^h-ιππος < τετρα-ιππος: tenuis v stiku z aspirirano likvido preide v tenuis aspirato.²⁷

2) Podaljšave v homerskih kompozitih²⁸ σύνεχες < *συν-εχ-; ὑπείρεχον < *ὑπερ-εχ-, πᾶρέχηι < *παρ-εχ-; εἰνάλιος < *εν-χαλ- lahko interpretiramo kot nadomestne reflekse pozicijskih dolžin, za katere po poenostavitvi geminat²⁹ sicer ni več pogojev, vendar pa jih aojdi metri causa ohranjajo in širijo tudi tja, kjer jih nikoli ni bilo.

²⁵ Prim. Ruijgh, str. 61.

²⁶ Prim. Ruijgh, str. 31: »Il arrive que le trait de séparation soit employé même entre les deux membres d'un mot composé: p. ex. e-ne-wo, pe-za (PY Ta 642, 3; la virgule sert à transcrire le trait de séparation) à côté de e-ne-wo-pe-za ἐνεφόνεζα » à neuf pieds« (PY Ta 713). Une telle graphie est moins étonnante lorsqu'il s'agit d'une forme verbale précédée d'un préverbe: p. ex. a-pu, ke-ka-u-me-no ἀπουκεκαυμένος ou ἀπὸ κεκαυμένος (PY Ta 641, 1). Un phénomène comparable est l'omission possible du son de transition i (ou u) entre i (ou y) et le début vocalique du second membre: on trouve ti-ri-o-we-e τριώφεε (PY Ta 641, 2: du.) à côté de ti-ri-jo-we τριῶφεε à trois oreilles (PY Ta 641, 3).«

²⁷ Za drugačno interpretacijo (metateza aspirate), glej Lejeune, str. 305, 318.

²⁸ Prim. Schwyzler, str. 103: »Eine sprachliche Voraussetzung haben schliesslich alle dieser Dichterformen; aber die Dichter haben sprachlichen Möglichkeiten oft weit ausgedehnt und für ihre Zwecke verwendet ... mitwirken (kot vzrok metrične podaljšave) konnte auch der etymologisch begründete Wechsel zwischen Geminata und einfachen Konsonanten.«

²⁹ Staro stanje je v nekaterih primerih še ohranjeno, npr. ἔννεπε < *εν-ηεπ < *en-sek^w.

Interpretacija glasovne vrednosti grafema Ψ kot kriterij za rekonstrukcijo osnove besede $\text{W}\acute{\alpha}\nu\alpha\Psi\alpha$ 29 (*wanak-ya ali *wanakt-ya)

Glede oblike osnove, iz katere je beseda izpeljana, so mnenja deljena. Nekateri avtorji (Ruijgh, str. 128, Frisk s. v. $\acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\sigma\alpha$) izhajajo iz oblike *wanak-ya, prim. argoško $\text{φαν}\acute{\alpha}\lambda\alpha\iota$ (v), fokajsko $\text{φαν}\acute{\alpha}\lambda\epsilon\iota\iota$; drugi (Lejeune str. 103, 108) pa predlagajo obliko *wanakt-ya, prim. gen. $\acute{\alpha}\nu\alpha\kappa\tau\text{-}\omicron\varsigma$. V vseh primerih, v katerih na napisih namesto pričakovanega grafema σ stoji nek drug grafem³⁰, ga najdemo na tistih mestih v besedi – pod pogojem, da grafema za označevanje reflektov skupin *ty in *ky nista enaka –, kjer pričakujemo reflekse skupin *ky (in *tw), ne pa tudi *ty, kot bi pričakovali glede na drugo hipotezo (*wanakt-ya). Takšno stanje pa je povsem v skladu s splošno sprejetim modelom palatalizacije skupin *ky in *ty:³¹

ky > ty > ts > s(s)/t(t)

ty > ts > s(s)/t(t)

Iz navedenega prikaza je razvidno, da so posamezne faze obeh procesov sicer identične, vendar realizirane v različnih točkah časovne osi: palatalizacija skupine *ty za eno fazo prehiteva razvoj skupine *ky. V pamfiskem dialektu je v četrtem stoletju skupina *ty že dosegla končni stadij (frikativa) in je zato grafično predstavljena z enakim grafemom kot refleks indoevropske frikative *s, iz česar sledi, da lahko grafem Ψ predstavlja le neko stopnjo v razvoju skupine *ky, in sicer tisto, ki je na isti točki časovne osi kot frikativa s < *ty, vendar je od nje še različna, in ga moramo torej v skladu s shemo interpretirati kot afrikato.

Interpretacija glasovne vrednosti grafemov W in F

Sodbe o glasovni vrednosti obeh grafemov v pamfilsčini so različne: Kretschmer (str. 265 ss.) meni, da med F in W ni nikakršne razlike, Meillet (Glotta 2, 1910, str. 26 ss.) interpretira F kot *digamma sourde*, W pa kot *digamma sonore*, ostali avtorji pa sodijo, da je F = v in W = w (Bechtel, str. 800 ss., Metri, str. 83, Lejeune, str. 178, Brixhe, str. 55, 56).

Distribucija grafema F

a) Pred a:

- $\acute{\alpha}\text{F}\alpha\tau\iota$ ($\acute{\alpha}\beta\alpha\tau\iota$) 6 < * $\acute{\alpha}\text{F}\acute{\alpha}\tau\iota\omicron\nu$, kor. *awa-; prim. at. $\acute{\alpha}\tau\eta$
- $\beta\omicron\text{F}\alpha$ 24, kor. *g^wōw-; prim. at. $\beta\omicron\upsilon\nu$, slov. gov-edo

³⁰ Razen v pamfilsčini še v posameznih primerih na nekaterih arhaičnih napisih, pisanih v maloazijskih jonskih dialektih.

³¹ Prim. Ruijgh, str. 48 ss. in Lejeune, str. 106, 107.

b) Pred e:

- τιμάφεσα 6 (= τιμήεσαν), sufiks *-wassa < *-wat-ya; prim. stind. bhāga-vati *bogat*;
- κατεφέρζοδν 11 < κατεφέρζοντο (imp. sigm. aor. glagola κατεφέργω), kor. *wereg', prim. at. κατείργω, lat. vergere
- ἰσφέξ̄ε 27 (kon. aor. glagola *ἰσφέξω < *ἰσφέξω), koren *weg'h- / wog'h-, prim. slov. vozim, lat. veho
- φέτ[ι]α 5 (= φέτεα), kor. *wet; prim at. ἔτος, stind. vatsá *leto*

c) Pred i:

- φίλσιος 2 (gen. sing. od *φίλσις), kor *wel-; prim. Frisk s. v. εἰλέω
- Διφίᾱ 1 (glej spodaj)

Distribucija grafema W

a) Pred diftongom oi:

Wοῖκυ 14, 17 iz *woyk'o-s; prim. at. οἶκος; lat. vicus

b) Pred sonantom

Wρυμάλι(α) 15 < *Wρυμάλιον (nevt. sg. izpeljan iz *Wpūμα = at. ῥῦμα)

c) Drugi element diftonga:

ᾠWταῖσι 7 (= at. αὐτοῖς)

εWπρα/.../ 21.

č) Prehodni glas:

ΣελυW[ι]υς 1, ΣελυWιιός 3

d) Na mestu grškega b

hēWόταισι 7, εφ[ι]ιēWοται /../ 9 (nom. *ἡWοτας), kor. *yeg^w-; prim. at. ἡβη

Iz navednih primerov je razvidno, da se na napisu grafem *φ* uporablja na mestu etimološkega *w, grafem *h* pa na mestu grškega *b*, kot prehodni vokal, kot drugi element u-jevskih diftongov, pred likvido *r* in pred diftongom *oi* pa na mestu etimološkega *w.

Glasovna vrednost grafema W

Kot lahko sklepamo iz uporabe identičnega grafema, *b* v intervokalni poziciji preide v glas, ki je enak refleksu³² za *w* v skupinah *wr in *woi, to

³² Prehod *w* > *v* pred *r* je v lesboščini izpričan že v šestem stoletju, prim. Schwyzler, str. 225.

pa je z oziroma na razvoj teh dveh glasov v grščini ($b > \mathfrak{b} > v$ in $in > v$) lahko le labiodentalna frikativa v . Trditev, da iz dejstva, da se z grafemom H beleži drugi element u-jevskih diftongov ter prehodni glas, sledi enačba $W = w$,³³ ne drži, saj je prehod $w > v$ v teh pozicijah v sporadičnih primerih izpričan že na nekaterih napisih iz tretjega stoletja (Schwyzer, str. 207, Lejeune, str. 231).

Glasovna vrednost grafema $\mathfrak{f}$

Pri pisanju besede $\alpha\mathfrak{f}\alpha\tau\iota$ se je zapisovalec zmotil: najprej je namesto znaka $\mathfrak{f}$ začel pisati znak β , nato pa se je napake zavedel in jo popravil, kar morda kaže na to, da sta si bili glasovni realizaciji obeh grafemov podobni, ne pa identični. Ob primerjavi razvoja glasov b ($b > \mathfrak{b} > v$) in w ($w > v$) vidimo, da je bila podobnost dosežena ob prehodu $b > \mathfrak{b}$, ko sta w in $\mathfrak{b}$ za razliko od tretje faze, ki je v nekaterih pozicijah tudi že dosežena (prim. zgoraj), sicer še dva samostojna glasova, vendar pa imata veliko skupnih elementov (odsotnost okluzije, bilabialnost). V skladu z navedenimi ugotovitvami grafem $\mathfrak{f}$ interpretiramo kot w .

**$\mu\mathfrak{h}\epsilon[\iota]\acute{\alpha}\lambda\alpha$ 5, $M\mathfrak{h}\epsilon\iota\acute{\alpha}\lambda\bar{\epsilon}\tau\iota$ 9, $M\mathfrak{h}\epsilon\iota\acute{\alpha}\lambda\bar{\epsilon}$ 23: koren $*meg'(h)$ -
ali $*smeg'(h)$?**

V literaturi se navaja³⁴, da mh ($= m^h$) ni etimološko utemeljen, češ da refleksi tega korena v nobenem drugem indoevropskem jeziku ne potrjujejo obstoja vzglasne alternacije $*sm-$: $*m-$ ($*smeg'h-$: $*meg'h-$) in da moramo zato tudi pri interpretaciji grških refleksov izhajati iz korena $*meg'h-$; aspirata naj bi bila vzpostavljena sekundarno po analogiji³⁵.

Menimo, da na osnovi takšne argumentacije apriorno zanikanje možnosti obstoja alternacije $*sm-$: $*m-$ v vzglasju korena $*meg'h-$ ni sprejemljivo iz dveh razlogov:

1) Obstaja relativno veliko število korenov, pri katerih je gibljivi s izpričan le v okviru enega jezika oz. jezikovne skupine, pa se vprašanje o upravičenosti rekonstrukcije vzglasne alternacije $sK-$: $s-$ ne zastavlja³⁶.

³³ Metri, str. 83: H vale di regola w , dato il suo normale uso per indicare u secondo elemento di ditongo ew sviluppato da u in i ato; Bechtel, str. 801: »Die Verwendung an diesen Stelle war nur möglich, wenn mit H der Halbvocal gemeint war.«

³⁴ Prim. Brugmann, str. 146; Schwyzer, str. 311; Lejeune, str. 120; Brixhe, str. 69.

³⁵ Prim. Schwyzer, str. 311: »Der Wechsel zwischen etymologischem $m-$ und unetymologischem $mh-$ in diesen Beispielen erklärt sich daraus, dass es neben unetymologischem $mh-$ (aus $*sm-$) bereits die vereinfachte Aussprache $m-$ gab und dass nun $mh-$ wiederhergestellt wurde, wobei man sich gelegentlich vergriff.«

³⁶ Npr. $*(s)mel-d$ (Pokorny, str. 718.): stind. $mrdú-$, gr. $\beta\lambda\alpha\delta\acute{\upsilon}\varsigma$, lat. $mollis$, stir. $meldach$, arm. $me\check{f}k$, stoslav. $mladŭ$; svn. $smelzam$, stšved. $smultna$; $(s)leigh$ (Pokorny, str. 668); stind. $l\acute{i}hati$, gr. $\lambda\epsilon\acute{\iota}\chi\omega$, arm. $lihum$, lat. $lingo$, got. $bi-laigōn$, lit. $l\acute{e}žiũ$, stslav. $ližo$: stisl. $sl\acute{e}ik$, svn. $slikja$; prim. še Brugmann, Grundriss² 1, str. 725-727.

2) Če izhajamo iz predpostavke, da se je proces analogne transformacije realiziral v fazi prehoda etimološko pogojenih vzglasnih aspiriranih sonantov v neaspirirane, torej v obdobju dialektalne razcepljenosti³⁷, bi v množici ohranjenih primerkov pričakovali večjo leksikalno heterogenost od dejansko izpričane, kajti vse besede³⁸, razen ene³⁹, izhajajo iz korena *meg'h-.

Interpretacija besede Διϝια 1

V nasprotju s prevladujočim mnenjem, da se glas y tako kot v nobenem pomikenskem dialektu tudi v pamfilščini ni ohranil, Ruijgh meni, da je pamfilščina ta glas v nekaterih skupinah še poznala ter kot primer navaja besedo Διϝια.⁴⁰ Domneva o obstoju glasu y v pamfilščini v četrtem stoletju pr. n. št. se z ozirom na stanje v vseh ostalih grških dialektih sicer res zdi neosnovana⁴¹, vendar pa spričo dejstva, da obravnavani dialekt poleg nekaterih presenetljivih inovacij izpričuje tudi nekaj izrazitih arhaizmov⁴² menimo, da lahko sodbo o tem vprašanju izrečemo šele po ponovnem razmisleku o pomenu besede Διϝια ter strukturi njenega nominalnega formanta.

Kot rečeno, v literaturi najdemo dve interpretaciji omenjene besede:

³⁷ Prim. Ruijgh, str. 59: Il est donc probable que pour les groupes originaux sl-, sm-, sr-, sw-, sn-, le mycénien présentait encore ll^h/lh ...

³⁸ Poleg pamf. prim. še at. μεγάλου, megar. Μέγαρα, sel. Μεγα/ρει/; Μήγαρα: zaradi ljudske etimologije, ki besedo povezuje z μέγας (sic); prim. Frisk s. v. μέγαρον: »Ohne Zweifel technisches Lehnwort, vielleicht an μέγα angepasst.«

³⁹ DGE 133, 3: στάλα Χενφάρεος τοῦ Μηξιός εἰμ' ἐπὶ τύμωι. Antroponim Mheíxiος je oblikovno sicer identičen z μεῖζις (koren *meik'-), vendar pa je pomenska povezava problematična.

⁴⁰ Ruijgh, str. 131: »La fameuse inscription de Sillyon semble fournir le theonyme Διϝια qu'on interprète comme Διϝία. Cependant le son transition entre i et voyelle est en generale note par I dans cette inscription de sorte qu'on se demande s'il ne vaudrait pas mieux interpreter Διϝια. En effet, il se peut que le pamphylien ait conserve le phoneme y.«

Z Ruijghovo metodo identifikacije glasu y – prehodni glas se na napisu beleži v vseh relevantnih pozicijah, v besedi Διϝια pa ni zabeležen, torej jo moramo interpretirati kot Δίϝια –, se sicer ne moremo strinjati, saj je trditev, da se prehodni glas beleži v vseh primerih, sporna (in nedokazljiva); prim. Brixhe, str. 59: »On a une exception sûre avec ἐφιέλοδν ll«, toda Scherer, str. 180: »... in ἐφιέλοδν selbst fehlt wohl nicht der Übergangslaut, sondern die Schreibung εφι- ist Kompromiss zwischen εφι- und επι-.«

⁴¹ Brixhe, str. 58: Il y a donc de fortes chances pour que ΔΙΦΙΑ correspond non à [divyā], mais à [diviyā] avec non-notation du glide après /i/ en hiatus.

⁴² Prim. W. Porzig, Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiete, Heidelberg 1954, str. 56: »Wenn von zwei Sprachzuständen der eine in Randgebieten besteht oder bestanden hat und der andere in Gebieten dazwischen, ist der Zustand der Randgebiete gewöhnlich älter als der Zwischengebiete.«

1) *diw-iāi, dat. (nom. *diw-iā). V Sikionu in Fliuntu je δία vzdevek Hebe, hčerke Zeusa in Here. Prim. Ruijgh, str. 130.

2) *diw-yāi, dat. (nom. *diw-ya). Prvotni pomen besede (*Zeusova žena*) se je zabrisoval in sčasoma se je stara formula δία θεάων pričela uporabljati za vse Zeusove ljubice, tako božanske kot umrljive (δία γυναικῶν), tako da δία v končni fazi funkcionira le še kot častni vzdevek, ki ga lahko nosijo vse žene in boginje herojske dobe. Pomenski premik se odrazi tudi na morfosintaktičnem nivoju: beseda δία (prvotno substantiv) se prične uporabljati kot femininum k adjektivu δῖος (namesto δία).

Možnost za razrešitev dileme δία ali δία vidimo v upoštevanju Brixhove domneve, da beseda Διφία označuje neko anatolsko božanstvo⁴³, saj lahko tako s precejšno mero gotovosti izločimo varianto (δία). Semantični premik (*Zeusova žena* > *anatolska boginja*) lahko pojasnimo s predpostavko, da je beseda v pamfilščini prvotno funkcionirala kot častni vzdevek (prim. zgoraj), ki pa se je, za razliko od ostalih dialektov, vezal le na eno indigeno anatolsko božanstvo in sčasoma postal sinonim zanj, kar je lahko privedlo do elipse odnosnice in hkrati s tem do ponovnega substantiviranja adjektiva.

Porazdelitev nominalnih sufiksov -ya oz -ia v grščini je sicer neenakomerna, in sicer prevladuje prva varianta. To sinhrono opažanje na diahronem nivoju pojasnjuje G. Nagy v knjigi *Greek Dialects and the Transformation of an Indo-European Process*, Cambridge (Mass.) 1970, kjer med drugim obravnava tudi mehanizem transformacije prvotnega indoevropskega distribucijskega vzorca sufiksov s strukturo iV⁴⁴ ter pride do ugotovitve, da se sufiks s takšno strukturo pod pogojem, da i ni naglašen, ne glede na kvantiteto predhodnega vokala v grščini praviloma realizira kot yV. Produktivne nominalne tvorbe s suf. -ia- ta pogoj izpolnjujejo, torej moramo Διφία interpretirati kot diwya.

Če so predpostavke, iz katerih smo izhajali, pravilne, pridemo torej do presenetljive ugotovitve, da je pamfilščina kot edini pomikenski dialekt v skupini -wy- še v četrtem stoletju ohranila glas y.

LITERATURA

ALLEN = W.S. Allen, *Vox Graeca*, Cambridge 1974².

BECHTEL = F. Bechtel, *Die griechischen Dialekte* 2, Berlin 1923.

BRIXHE = C. Brixhe, *Le dialecte grec de Pamphylie*, Paris 1976.

BRUGMANN, *Grundriss* ², 1, 2 = K. Brugmann, *Grundriss der*

⁴³ Brixhe, str. 139.

⁴⁴ V = vokal.

- vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen Bd. 1-2, Strassbourg 1897-1916.
- DGE = E. Schwyzler, *Dialectorum Graecarum exempla epigraphica potiora*, Hildesheim 1960 (= Leipzig 1923³).
- FRISK = H. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Bd. 1-3-, Heidelberg 1954-1972.
- KRETSCHMER = P. Kretschmer, *Zum pamphyliischen Dialekt*, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 33 (1895), str. 258 ss.
- KRONASSER = H. Kronasser, *Etymologie der hethitischen Sprache* 1, Wiesbaden 1962-1966.
- LEJEUNE = M. Lejeune, *Phonétique historique du mycénien et du grec ancien*, Paris 1972.
- METRI = P. Metri, *Il dialetto panfilio*, Istituto Lombardo di scienze e lettere, *Rendiconti*, vol. 87, 1954, str. 79 ss.
- POKORNY = J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bd. 1-2, Bern 1959-1969.
- RIX = H. Rix, *Historische Grammatik des Griechischen*, Darmstadt 1976.
- RUIJGH = C. J. Ruijgh, *Etudes sur la grammaire et le vocabulaire du grec mycénien*, Amsterdam 1967.
- SCHERER = *Handbuch der griechischen Dialekte*, Heidelberg 1959.
- SCHWYZER = E. Schwyzler, *Griechische Grammatik*, Bd. 1, München 1939.

Alcune osservazioni sul sistema fonetico del dialetto panfilio

Riassunto

Lo sviluppo fonetico delle sequenze -ĩös (-ĩön) > -ĩüs (-ĩün) > i (p. e. ΣελύW[ι]υς < *ΣελύWιος; ἄβᾱτι < *ἄβᾱτιον) può essere spiegato con l'ipotesi di una palatalizzazione sporadica del fonema u (ĩyö > ĩyũ > ĩyü > ĩyĩ > i). Potrebbe trattarsi di un influsso dell'adstrato anatolico.

Dato che nei dialetti non-psilotici ogni u iniziale passa all'alofono ^hu, la segnalazione grafica dell'aspirazione in queste posizioni risulta ridondante e, di conseguenza, l'assenza del grafema h nelle parole υπαρ ed u non può essere considerata come indicatore oggettivo della psilosi.

Il digramma vh (= n^h) nel composto verbale ἄνvhẽλẽ (*< an-e-sel-e-t) dimostra che anche all'interno delle parole composte, quando il primo elemento finiva in l, m, n o r ed il secondocominciava con s, si verificò uno sviluppo fonetico identico a quello che portò all'aspirazione delle liquide e delle nasali all'inizio delle parole.

La palatalizzazione del gruppo *ty (ty > ts > (s)s/(t)t) di una fase precede quella del *ky (ky > ty > ts > (s)s/(t)t). Nell'iscrizione di Sillio il riflesso del gruppo *ty, avendo già raggiunto lo stadio finale, viene presen-

tato con lo stesso grafema come s (> *s) e, di conseguenza, il grafema Ψ nella parola WάναΨα non può presentare che quella fase della palatalizzazione del gruppo *ky che si trova sullo stesso punto dell'asse temporale come la fricativa s (> *ty); però se ne distingue ancora e quindi, conformemente allo schema, va interpretata come affricata.

A giudicare dall'uso del grafema identico, la b intervocalica passa ad un fonema che corrisponde al riflesso della w nelle sequenze *wr e *woi (p. e. hḗWόταισι, at. ῥῆβη; Woῖκυ > *woik'o-s). Considerando lo sviluppo di questi due fonemi (b > b > v e w > v) il grafema W va interpretato come v.

L'aspirazione iniziale delle parole μhe[ι]άλα, Mheιάλετι, Mheιάλε va attribuita, piuttosto che all'analogia con le parole in cui l'aspirazione è etimologicamente motivata, all'alternanza *m-/ *sm- della radice stessa (*meg' (h)- / *smeg' (h)-).

Dall'analisi della parola Διψια risulta che, nella sequenza wy, il dialetto panfilio del IV sec. a. c. ancora conservava il fonema y.

Naslov:

Robert Čepón

1. gimnazija Maribor

Trg generala Maistra 1

SI-2000 Maribor

e-mail: robert.cepon@guest.arnes.si